

En berättelse om transpersoner?

Den nya teorin om kön sägs ofta vara en berättelse om och för transpersoner. Det är för transpersoners skull som vi behöver ändra vår syn på kön. Alla tycks plötsligt vurma för transpersonen.

Vad som blir tydligt när man studerar transvården är att detta inte alls stämmer. Så fort en människa benämns "transperson" börjar hon betraktas som en avvikande person – hur mycket det än sägs att det är något bra – som behöver korrigeras. Hon ses som ett fel som ska bli rätt. Medicinsk etik och beprövad vetenskap är plötsligt inte längre viktigt. Hennes liv och fertilitet offras på köpet, och hon får ingen hjälp eller ursäkt om hennes kropp skadas. Om hon har självmordstankar före korrigeringen används det som ett säljargument för hormoner, om hon har det efter behandlingen tittar alla bort. Om hon tar livet av sig eller dör tar vården inget ansvar. Hon blir en symbol, inte en människa som det gäller att bry sig om. Hon anses inte vara värd en framtid som alla andra och hennes lidande är endast intressant om det kan användas som politisk ammunition i helt andra frågor – ofta orelaterade till hennes egen situation.

Hon har i själva verket inte huvudrollen – hon är rekvisita i en berättelse som är mycket större än hon själv. Den handlar om att omformulera könet i sin helhet, och den tar sikte på en mycket större grupp. Den nya teorin om kön skapar nämligen inte bara en berättelse om transpersonen, utan uppfinner även en helt ny identitet: cispersonen.

Självidentifikation

De flesta svenskar har inte hört talas om promemorian 2018:17. Spanjorerna har dock inte kunnat undvika att höra talas om "Ley Trans" och alla kanadensare vet vad Bill C-16 är för något. Samtliga lagförslag vill skilja på medicinsk könskorrigering och juridiskt kön. Det ska alltså bli möjligt för vem som helst att byta kön i pass och folkbokföring genom att ansöka på nätet. Argentina, Norge och Australien har redan infört liknande lagar. Enligt det svenska förslaget ska alla som fyllt tolv år kunna byta juridiskt kön utan att behöva uppge några skäl.[498](#) Att byta kön blir lika enkelt som att byta adress, det är bara att upplysa staten om att man anser sig tillhöra ett nytt kön.

Meningen med de nya lagarna sägs vara att underlätta för transpersoner. I Spanien ackompanjeras förslaget av mottot "Despatologización Ya!" – stoppa sjukdomsförklaringarna! Man ska inte behöva ändra på sin kropp för att kunna leva som sitt nya kön, menar den spanska regeringen. Nu slipper man genomgå behandlingar och få intyg från läkare för att kunna byta kön i passet. Just pass har ofta uppgetts som en tröskel för de transpersoner som passerar som det nya könet, vilket leder till att de kan få frågor och blickar på flygplatser. Det svenska lagförslaget handlar om "den enskildes rätt att definiera sin könstillhörighet" men förslaget sägs specifikt röra transpersoner eller "personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen".

Men vad dessa lagar i själva verket gör är motsatsen – de öppnar för alla som *inte* är transpersoner att byta juridiskt kön. Det är nog få, om någon, transperson som inte *alls* önskar någon kontakt med vården, men ändå vill byta kön i pass och folkbokföring. Vad skulle meningen vara med det?

Vilken biologisk man skulle vilja ha ett pass där det står kvinna, utan att alls se ut som en kvinna? Det kommer ju bara leda till ännu större problem på flygplatser. Det juridiska könet är ofta det sista en transperson ändrar, efter att redan ha genomgått social och medicinsk transition. Det kan finnas de som bara vill ta hormoner utan att göra någon underlivsoperation, till exempel, men det är fullt möjligt redan i dagsläget, då lagarna i Sverige, Spanien och andra länder redan tillåter juridiskt könsbyte för den som påbörjat hormonbehandling.

Vad som händer nu är något mycket mer genomgripande: den nya teorin om kön görs till lag. Förslagen är historiska, betydligt mer historiska än vad lagstiftarna tycks förstå. Kön blir en individuell identitet helt utan koppling till kropp. Kön är inte längre ett materiellt, biologiskt faktum; det är inte heller en medfödd identitet, inte heller en social konstruktion avhängig hur andra människor ser en – nu blir det en helt och hållet personlig fråga. Alla får besluta vilket kön de tillhör.

Men kön är ju inte en individuell fråga i verkligheten. Kön är också en samhällsstruktur. Kön påverkar andra människor än individen själv. Statistik, idrott, omklädningsrum, fängelser, regler för visitering, skyddade boenden, åtgärder mot diskriminering och forskning om hälsa – allt är uppdelat efter kön. Och om vilken man som helst ges rätt att byta kön bara han får lust är det inte svårt att se att det kan utgöra ett problem för kvinnor. En man som byter juridiskt kön till kvinna utan att ha haft kontakt med vården är ju fortfarande utseendemässigt och fysiskt en man.

Konsekvenserna för kvinnor har inte alls uppmärksamats i Sverige. Det är knappt någon debatt om 2018:17 över huvud taget; till och med feministgrupper och vänsterorganisationer tycks anse att det hela är en icke-

fråga och inget att bråka om. Lagförslaget, som utarbetats i samarbete med polisen och flera transorganisationer, har över huvud taget inte konsulterat någon som arbetar med jämställdhet. I konsekvensanalysen skrivs bara kort:

Förslagen bedöms inte ha några konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, den offentliga servicen, möjligheten att nå de integrationspolitiska målen eller jämställdheten mellan kvinnor och män.[499](#)

Annorlunda är det i Storbritannien, Kanada och Spanien. Där har feministrörelsen mobiliserat sig. I Storbritannien har en mängd feministiska organisationer bildats enkom för att arbeta mot de nya lagarna, som Woman's Place UK, Declaration on Women's Sex-Based Rights och Fair Play for Women. I Kanada har den feministiska tidningen Feminist Current hållit offentliga möten och skrivit artiklar mot Bill C-16. I Spanien har organisationen Contra el Borrado de las Mujeres (Mot uttraderandet av kvinnorna) bildats av landets mest framstående feminister, som juristen Paula Fraga och filosofen Alicia Miyares. De skriver i sitt manifest:

Könet är grunden för den diskriminering och det våld som drabbar oss kvinnor. Att eliminera kategorin kön och ersätta den med självidentifierat genus är en misogyn handling. Att eliminera kön som juridisk kategori gör att alla åtgärder mot strukturell ojämställdhet blir irrelevanta.[500](#)

Man kan anse att platser för kvinnor bör inkludera transkvinnor, men de här lagarna är något annat. De öppnar upp alla platser för kvinnor för de män som *inte* är transkvinnor. Det blir således varje mans rättighet att besluta om han vill vara kvinna. Vem som helst kan registrera sig som kvinna och komma in på kvinnofängelser, skyddade boenden, kvinnolistor, omklädningsrum.

Nu kan man ju hävda att det skulle ingen göra. Att det är konspiratoriskt att tro att män skulle vara så intresserade av att komma in på kvinnoutrymmen, och att det säkert bara gäller några få.

Intersektionalitetens undantag

Om samhällets svar på frågan: Vem är kvinna? således blir "alla som definierar sig som kvinnor" – gäller samma sak också andra kategorier? Ålder, klass, hudfärg? Är alla kategorier öppna? Det kan låta som en dum jämförelse, men låt oss pröva den. Ålder skulle kunna betraktas som ett spektrum – det finns mången 80-åring som är som en 60-åring i kroppen, precis som det finns 40-åringar som har åldrats i förtid på grund av livsstil och gener. Är det kanske fel att definiera ålder enbart utifrån antalet levnadsår? Följer man Tännsjös förslag om kön borde man även dela upp ålder i en mängd olika komponenter och tillåta de femtonåringar som visade mognad att komma in på krogen, men inte omogna 25-åringar. I förlängningen kunde man få registrera om sin ålder utan besök hos läkare, så att det i passet stod den ålder man kände sig som. En kanadensisk 52-årig man har gjort precis detta och beslutat sig för att han egentligen är en sexårig flicka, varpå han lämnat fru och barn och adopterats av ett par.[606](#)

Allt fler personer börjar också hävda att de är födda i fel hudfärg. Låt oss säga att detta blev en politisk rörelse: att vita människor börjar uppleva att de känner sig som svarta "inuti" och tvärtom. Att de aldrig varit vita egentligen, att de känner sig mer hemma i "svart kultur". Att staten erbjuder behandlingar för de människor som vill förändra sitt hår och sin hudfärg, medan andra förklarar sig vara svarta utan att göra något alls, då man inte ska tro att det är "hudfärgen som definierar vem som är svart". Att barn som uppvisar hudfärgsinkongruenta beteenden tas till läkaren för injektioner och operationer. Att barn som inte betar sig i enlighet med de stereotyper som antas passa deras etnicitet sägs lida så mycket av att ha fel hudfärg att det

enda rätta är att medicinskt göra om dem. Att universitetsoch stipendiekvoter reserverade för etniska minoriteter i länder där sådana finns börjar öppnas för vita som identifierar sig som minoriteter. Att svarta människor kallas "privilegierade" och "cis-färgade" då de aldrig behövt reflektera över sin hudfärg. Och att det krävdes att alla slagord som "Black Lives Matter" försvann från demonstrationerna, då vissa kände sig uteslutna av sådana normativa utsagor. Att det började hävdas att etnicitet inte handlar om färg, utan om känsla. Att vita var de mest förtryckta av alla svarta därför att de inte endast var förtryckta som svarta, utan dessutom som "transrasiala". Och att forskningen frenetiskt började ägna sig åt att hitta skillnader mellan raserna i hjärnan, för att identifiera de vita som egentligen var födda med svarta personers hjärnor. Att antropologerna studerade människor som rört sig över etnicitetsgränserna, inte för att visa på kamp mot diskriminering och apartheid, utan för att bevisa att de *egentligen* var födda i fel färg.

De vita människor som försökt byta ras – exempelvis den amerikanska NAACP-ledaren Rachel Dolezal och den tyska modellen Martina Big – har mötts av ett klart och tydligt nej. *Om du inte är kan du inte bli.* Dolezal kastades ut från NAACP:s lokala ledarskap när det avslöjades att hon var vit, och samtliga tyckare (förutom Whoopi Goldberg) menade att hon inte hade rätt att tala för svarta kvinnor. Själv hävdar Dolezal – nu Nkechi Amare Diallo – att hon som barn ritade självporträtt med en brun krita istället för beige och menar att "svart är en sinnesstämning, en flytande konstruktion", vilket inte faller i god jord. Martina Big – nu Malaika Kubwa – tycks visserligen accepteras i Kenya, där många är glada över att hon vill bli kenyan, men i västerländska antirasistiska kretsar har hon ingen framgång. I september 2020 avslöjades även den amerikanska akademikern Jessica Krug. Hon hade byggt en

karriär på att vara afro-latina från Bronx, med en bror som dödats av polisen och föräldrar som var narkomaner, och att hennes efternamn Krug kom sig av att gränspolisen felstavat Cruz – i själva verket var hon en välbärgad judisk kvinna från Kansas. Efter avslöjandet var hennes karriär över på en dag, och hon skrev i en artikel:

Större delen av mitt vuxna liv har alla mina mått och steg, vartenda förhållande jag gått in i, sprungit ur en napalmförgiftad jordmån av lögner [...] Ni gör helt rätt i att utesluta mig och jag utesluter mig själv. [...] Jag har ingen identitet utanför detta. Jag har aldrig utvecklat någon. Jag måste försöka förstå hur jag ska bli en person som jag inte tycker borde existera.[607](#)

Det hjälper inte Krug att säga att hon är den hon kommit att ses som, eller att ras ligger i betraktarens ögon. Alla de erfarenheter som följer av att ha passerat som svart i årtal ogiltigförklaras med ens om hon inte är svart från början.

Det går inte att helt jämföra dessa människor med transpersoner; både Dolezal och Krug har ljugit om sina liv och uppfunnit en bakgrund de inte har. På ett filosofiskt plan är det dock intressant att fråga sig på vilket sätt kön skiljer sig från etnicitet, klass och ålder. Filosofen Rebecca Tuvel argumenterar i sin essä "In Defence of Transracialism" för att precis samma argument kan tillämpas på ras som på kön: ras som självidentifikation, ras som erfarenhet av förtryck, ras som en social konstruktion och ras som en fråga om att passera, det vill säga att ras ligger i betraktarens ögon.[608](#)

Tuvels essä väckte dock mycket kritik och 800 akademiker skrev under ett protestbrev där de hävdade att ras inte fick jämföras med kön, vilket gjorde att den feministiska filosofiska tidskriften *Hypatia* tog bort artikeln. Tidningens

redaktör, den brittiska filosofen Cressida Heyes, postade en ursäkt. Hon själv hävdar att ras inte kan jämföras med kön då "åsikter om vad ras är för något påverkar möjligheten av rasbyte. Särskilt [...] åsikten att en individs rasmässiga identitet härrör från hennes biologiska förfäder undergräver möjligheten att byta ras." [609](#)

Det vill säga: eftersom samhället har beslutat sig för att ras/ethnicitet är något medfött som ärvs från föräldrarna och inte kan förvärfvas – man kan inte födas som en ras och dö som en annan – går det inte inom ramen för dessa sociala föreställningar att byta ras. Kort sagt, det går inte att byta ras eftersom människor inte tycker att det går att byta ras.

Att göra klassbegreppet till en identitetsfråga går inte heller hem: den adelsman som menar att han "känner sig som arbetarklass inuti då han alltid gillat enkelhet" skulle förmodligen mötas av ett hänskratt.

Vad är det som gör att andra kategorier ses som fasta, medan kön – och specifikt kvinnokönet – ses som flytande? Trots allt är ju kategorierna klass och ethnicitet betydligt mer flytande i sig. De är *verkligen* sociala konstruktioner som saknar betydelse utanför samhällets dominanssystem. Det är fullt möjligt att tänka sig ett samhälle utan klasser. Arbetarklass och kapitalister har samma kroppsliga funktioner; det enda som skiljer dem åt är samhällspositionen. En kultur kan ha hundratals raskategorier (minns det spanska Amerikas fixering vid klassifikationer i pardos, mestizos, criollos) eller helt sakna dem, och människor har ofta flera ethniciteter, till skillnad från kön. Sist någon försökte påstå att klasser och raser var olika begåvade var den grovt rasistiska *The Bell Curve* 1994, som sablades ner och aldrig hördes av igen annat än som avskräckande exempel – förutom möjligtvis av Per Gudmundsson på *Svenska Dagbladet*.[*](#) De flesta accepterar

idag att ras och klass är sociala konstruktioner, att det är möjligt att tillhöra flera samtidigt och att det inte alltid är lätt att definiera var gränsen går. Ändå finns en bred samhällelig konsensus om att ras och klass existerar som verkliga sociala kategorier och samhälleliga hierarkier som inverkar på människors liv.

Kön är dock i grunden en *reproduktiv funktion*. Även i ett samhälle med fullständig jämställdhet mellan könen, där vi återfann 50 procent kvinnor och 50 procent män i styrelserummen och förskolorna, där klädedräkterna och frisyreerna vore desamma, skulle en sak kvarstå: Kvinnor har förmågan att föda barn, män har det inte. Inte alla kvinnor föder barn, men alla människor har fötts av en kvinna. Än har ingen någonsin kommit till jorden på annat sätt än ur en kvinna. Samtliga sex miljarder människor är skapade från frö till människa av en kvinnas kropp. Även om barnafödandet långt ifrån varit en del av samtliga kvinnors liv – en fjärdedel av alla kvinnor i bondesamhället födde aldrig barn, mot en dryg tiondel idag – så är *att tillhöra den barnafödande klassen* det som utgör basen för både kvinnans makt under matriarkatet och hennes förtryck under patriarkatet. Hur mycket det än korrigeras kan inte en person med XY-kromosomer föda barn, och en person med XX-kromosomer kan inte befrukta.

Skapandet av nya människor, reproduktionen, är tillvarons mest fundamentala faktum, vilket alla kulturer och samhällen bygger på. Det betyder inte i sig att ojämlikhet och könsroller skulle följa därav. Det finns mängder av sätt att organisera samhället utifrån de givna materiella förutsättningarna, som alla ger olika utfall. Kön är dock den kategori som mer än alla andra är fast och mer än alla andra ses som flytande. För kvinnor blir könet i den nya tappningen *det vi inte kan fly ifrån och det vi inte får behålla*.

Kanske finns det någon relation här? Kanske ses det som flytande just därför att det är fast? Kanske är det för att kön mer än de andra kategorierna är relaterat till begär och sexualitet, och att sexualitet är en transformerande, gränsöverskridande kraft i sig? Kanske är kön och genus närmare identitetens kärna? Men många människor skulle motsäga detta och hävda att det är deras klass eller hudfärg som haft större social betydelse än deras kön. Vad är det med kön som gör det till ett undantag i hur vi uppfattar identitet och essens?

Faktum är att när vi tillämpar ett intersektionellt tänkande ser vi att det händer något med begreppet kön, något som gör att kön skiljer sig markant från de andra kategorierna. De teoretiska verktyg som annars är undertryckta grupperas bästa försvar: tolkningsföreträde, privilegier och kulturell appropriering – är förbjudna att tillämpas på kön. Intersektionaliteten tillämpas med andra ord inte på kön.

Under 2010-talet blev ordet tolkningsföreträde nästan lika vanligt på sociala medier som selfien. Ordet grundar sig i Donna Haraways begrepp "situerad kunskap". Tanken om situerad kunskap utgår från att din kunskap är beroende av vad du sett, upplevt och var du befinner dig. En man på Wall Street kommer inte att ha samma världsbild som en rohingya i Myanmar. Det är troligare att en man på Wall Street anser att man kan bli vad man vill om man bara anstränger sig, och det är troligare att en rohingya i Myanmar anser att Gud styr våra öden. Och för att förstå en samhällsfråga gäller det att ha erfarenhet av den. Det är en självklar grundtanke även inom marxism: *bättre kunskap om en fråga kan fås genom praktiska erfarenheter av den*. Redan Mao skrev: "de verkliga kännarna, kan bara vara människor, som är förbundna med praktiken i universum".[610](#) Denna insikt är på ett sätt grunden i det intersektionella tänkandet: den som studerat rasism eller

sexism på nära håll, exempelvis genom att vara drabbad, har större möjligheter att ackumulera kunskap än den som inte studerat fenomenet på nära håll. Teorin är kompassen, praktiken är kartan. Utan praktiken finns det ingen karta att stämma av teorins giltighet med. Men praktiken, menade marxisterna, ger aldrig ensam en analys. Praktiken kan vara baserad på en undantagssituation, vilket man inte förmår uppfatta om man inte använder sig av en teori för att sätta in erfarenheten i en helhet. Man kan befinna sig på kartan men på en bergstopp, och tro att hela världen består av berg. De som *enbart* utgår från en erfarenhet liknar vad Mao kallade "de vulgära praktikerna":

de tillbedjer erfarenheten och ringaktar teorin, vilket leder till att de inte förmår att fatta den objektiva processen i sin helhet, de saknar en klar inriktning, de är utan stora perspektiv och fröjdas självbelåtet åt sina enskilda framgångar och den snäva synkretsen. Om dessa människor skulle leda revolutionen, så skulle de föra in den i en återvändsgränd.[611](#)

Teori och praktik är en oslagbar kombination och alla framgångsrika politiska rörelser har kombinerat dessa. Från att praktiken i det närmaste ringaktats och behandlats som bevis på att personen är "partisk", har praktiken i vår tid fått ett uppsving och räknas nu som det bästa sättet att lära sig något på. Den med praktisk erfarenhet har blivit en auktoritet.

Appropriering är ett annat begrepp som de underprivilegierades intellektuella använt med framgång för att beteckna när den härskande gruppen tillgodogör sig den undertryckta gruppens kultur och identitet. James O Young, författare till *The Ethics of Cultural Appropriation*, skriver att det finns flera typer av appropriering: materiell, som när ett europeiskt museum ställer ut stulna föremål från

koloniserade länder; stilistisk, som när en europeisk konstnär kopierar koloniserade länders folklöre, samt subjekts-appropriering: "när någon från en kultur representerar medlemmar eller aspekter av en annan kultur".[612](#)

Det har kommit att vila ett löjets skimmer över ordet, då det ofta använts för att klaga på individuella yttringar såsom när vita har dreadlocks eller kläder i afrikanska mönster, men som Lauren Michele Jackson visar i sin essäsamling *White Negroes. When Cornrows Were in Vogue and Other Thoughts on Cultural Appropriation* är det snarare en fråga om överföring av makt och kapital.[613](#) En ekonomiskt underprivilegierad grupp används som resurspool för att skapa idéer och resurser som skapar profit åt den härskande gruppen. Som exempel ägs kedjorna Taco Bell, Taco Bar och Indiska av vita människor som gör vinst på andra kulturer. Merparten av kokböckerna om kinesisk, indisk och mexikansk mat som marknadsförs i väst är skrivna av vita. Svarta amerikaners kulturella uttryck "sipprar upp" och blir till memes som marknadsförs av företag – men profiten sipprar inte ner. Appropriering är strukturell och kulturell utsugning för profit.

Något underligt händer dock när begreppet kön kommer in i bilden. Plötsligt sätts hela den intersektionella begreppsapparaten ur spel, och varken tolkningsföreträde, privilegier eller kulturell appropriering blir tillämpbara. Precis samma personer som vanligen använder sig av begreppen lägger dem åt sidan när det handlar om kön. När Kendall Jenner poserar på *Vogue* i afrofrisyr fördöms hon för att ägna sig åt "blackfishing", det vill säga appropriera svarta människors utseende. När hennes far Bruce Jenner byter namn till Caitlyn, skaffar bröst och vagina blir han utsedd till Årets kvinna.

Meredith Talusan skriver i *The Guardian* att kön och ras inte går att jämföra: Dolezals beslut att bli svart var ett val, medan en man som beslutar sig för att bli kvinna endast uttrycker en sanning om vem han är. Detta då genus är evigt:

Läkare tillkännager inte vår ras eller hudfärg när vi föds; de tillkännager vårt kön. Folk som är alienerade från sina förmodade kön och definierar sig som ett annat genus har funnits så länge vi haft historiska data; ras är en medeltida europeisk uppfinning. Dolezal identifierade sig alltså som svart, men jag är en kvinna, och andra transmänniskor är det kön de känner sig som.[614](#)

Begreppet kön är alltså äldre än begreppet ras – visst. Men varför skulle det innebära att det inte går att byta ras? Filosofen Talia M. Bettcher och professorn i genusvetenskap Susan Stryker skriver i introduktionen till en antologi om transfeminism att en intersektionell analys kräver att förtryckta subjekt får tala och definiera sig själva, för att därefter berätta att

New York Times publicerade en debattartikel av Elinor Burkett, ”What Makes a Woman?”, där skribenten, en feministisk filmskapare, utgick ifrån att hon hade rätt att besvara den frågan på ett sätt som utestängde transkvinnor från hennes definition ...[615](#)

Förtryckta subjekt får definiera sig själva – utom kvinnor. Kvinnor bör inte ens få diskutera definitionen av sin egen grupp. Bettcher och Stryker argumenterar inte mot Burkett i sak, utan hävdar att hon över huvud taget inte har rätt att ha en åsikt i frågan. Meningen ”utgick ifrån att hon hade rätt” visar att de nästan är chockerade över Burketts fräckhet att tycka något om sin egen grupp. Författarna hävdar istället, med hänvisning till transaktivisten Sylvia

Rivera, att "de kvinnor som har försökt slåss för sina könsbyten, eller för att bli kvinnor, är kvinnans frigörelse!".[616](#)

Kvinnor ska alltså inte ha tolkningsföreträde vad gäller den egna gruppen. Inte heller går det att använda begreppet manliga privilegier – det verktyget har ogiltigförklarats av otaliga auktoriteter på området. Kat Callahan förklarar i texten "Cisfeminister måste förstå provisoriska manliga privilegier": "Jag har många privilegier, och de flesta har inget att göra med att jag tilldelades manligt kön vid födseln." Han fortsätter med att säga att han är vit och har växt upp i ett rikt hem, men att "Från väldigt unga år, första klass eller så, hade jag inga vänner".[617](#) Callahan berättar att han blev retad och mobbad som pojke, att han fick en basketboll kastad i ansiktet och att lärarna tyckte han sa fel saker och att det vore bättre om han vore tyst. Därför, skriver Callahan, har han "verkligen ingen aning om vad det innebär att bli behandlad som en pojke".

En sorglig och tyvärr alltför vanlig historia om mobbning och utanförskap sägs här göra personen till mindre man. En pojke kan inte uppleva sådana här saker – en pojke blir helt enkelt inte mobbad, är kontentan av historien, och *blir en pojke mobbad är han inte pojke*. Man undrar: hur kan manligheten då över huvud taget finnas, om den bygger på att dominera och kasta basketbollar på andra killar, men då de som får basketbollarna i ansiktet med ens upphör att vara killar?

Denna haltande analys till trots har analyser som Callahans funktionen att oskadliggöra verktyget som ordet "privilegierad" utgör. Genom att vrida verktyget ur kvinnans händer ser han till att hon inte kan rikta det mot honom, och riktar det istället mot henne: det är hon som är privilegierad. Hon kan inte säga att hon har

tolkningsföreträdare, att hon känner sig approprierad av honom, att han är privilegierad. Verktögen är med ens stumma, har ingen effekt. Den intersektionella begreppsapparaten är perfekt anpassad för att användas av kvinnor – men har oskadliggjorts. För i det ögonblick mannen uttalar orden "Nej, det är jag som är kvinnan" är det han som har tagit över dem. Då händer det motsatta: verktygen vänds emot henne.

Hur detta gått till exemplifieras av dispyten inom brittiska Labourpartiet. Det har aldrig haft en kvinnlig partiledare: det finns inga nedskrivna regler för att det måste vara en man. Det blir ändå en man, varje gång. För att öka antalet kvinnliga parlamentsledamöter har sedan ett antal år tillbaka kvinnolistor införts, där endast kvinnor kan ställa upp. När Labour anammade den nya definitionen på kön 2018 innebar detta att alla som identifierade sig som kvinnor fick ställa upp på kvinnolistan, det gällde bara att kryssa i rutan "kvinna". Trehundra kvinnor gick ur partiet i protest, då kvinnolistan i teorin gjordes meningslös.⁶¹⁸ Ett liknande scenario öppnade börsföretaget Nasdaq för då det i december 2020 föreslog en regel som gick ut på att alla företag som listar sig på Nasdaqbörsen skulle behöva ha minst en person som identifierar sig som kvinna i ledningen samt en person som identifierar sig som hbtq eller är från en minoritetsgrupp. Enligt förslaget räcker det med att kvinnan identifierar sig som kvinna, "utan hänsyn till individens tilldelade kön vid födseln".⁶¹⁹

Förslagen ser ut att bygga på intersektionellt tänkande – men kvinnors materiella verklighet anses inte vara viktig. En verkligt intersektionell analys hade gett vid handen att kvinnors materiella verklighet är grunden för ett *specifikt* förtryck, lika specifikt som det som människor från minoritetsgrupper eller hbtq-personer upplever. Intersektionalitet handlar om att se till olika maktordningar –

men till den maktordning som är byggd på biologiskt kön ska det uttryckligen inte tas någon hänsyn.

* Det är ett historiskt intressant faktum, som i sig vittnar om giltigheten i teorin om bas och överbyggnad, att vid samma tidpunkt som ojämlikheten börjar skena och välfärdssystemen monteras ner i väst och öst kommer en mängd teorier om att kvinnor och män, rika och fattiga, svarta och vita är olika av naturen.

Biologi och kultur - ett dialektiskt synsätt

Låt oss dra oss till minnes Catharine MacKinnons ord från bokens början:

Min huvudfråga var VAD könet är konstruerat av socialt. Mitt svar, och som jag fortfarande tror på, är sexualitet. Sexualiteten i sig är inte biologisk utan social, så konstruerandet är också det konstruerade, vilket är logiskt eftersom det inte existerar något utanför samhället. [620](#)

Visserligen är MacKinnon något på spåren, och hennes fokus på makt och förtryck skiljer henne från queerteoretiker som Judith Butler, som sällan talar om hierarkier mellan könen.

Men att säga att sexualitet är könets grundpelare är som att säga att pengar är klassamhällets - en katastrofal sammanblandning av orsak och verkan. Naturligtvis är den sexuella hierarkin ett mått på maktförhållandena, precis som pengar kan vara ett mått på klasskillnader. Men varför har olika klasser olika mycket pengar? Jo, på grund av deras roll i produktionen. Och varför har olika kön olika platser i den sexuella hierarkin? Jo, på grund av deras roll i reproduktionen. Reproduktionen är könets grundpelare precis som produktionen är klassamhällets. Det finns två kön av reproduktiva skäl. Det behöver inte *i sig* ge upphov till någon ojämlikhet: det är *organiseringen* av reproduktionen som avgör hur det blir med den saken, precis som det är *organiseringen* av produktionen som avgör om det ska finnas ett klassamhälle och hur det ska skiktas.

Dialektisk materialism tillåter oss att göra en analys som *både* tar in den materiella verkligheten *och* den samhälleliga maktordningen. Både biologisterna som menar

att allt är natur och hjärna, och socialkonstruktivisterna som menar att allt är diskurs och kultur, har en i grunden metafysisk syn på tillvaron. Inget kan ju förändras om det inte finns någon rörelse! Om allt är natur finns ingen väg ut, om allt är kultur finns ingen väg in. De som menar att allt är natur kan inte svara på frågan: hur går vi härifrån? Och de som menar att allt är kultur kan inte svara på frågan: varför kom just vi just hit? De ena ser tillvaron som huggen i sten och de andra som flytande på ett hav utan kompass. Ingendera teorin ger verktyg för att förändra tillvaron eller hjälper oss att förstå varför tillvaron faktiskt förändras. MacKinnons "det finns ingen plats utanför samhället" är en klaustrofobisk och i grunden hopplös teori. Kvinnor finns inte ens bortom patriarkatet, vi är skapade av det vi hatar, sexualitet är för evigt en maktordning med mannen över och kvinnan under, och den är kvinna som befinner sig under. För att vara en kvinna, menar MacKinnon, "måste man leva med kvinnans ställning i samhället. Det gör transkvinnor och enligt min erfarenhet tillför de även värdefulla perspektiv på den." [621](#) Det sista stämmer absolut – transkvinnor har en position som ger möjlighet till en unik förståelse av vad som är kön och vad som är genus, och hur olika kvinnor och män behandlas i samhället. Men vad är kön om man helt bortser från biologin? En kvinna är enligt MacKinnon per definition underordnad, och det finns inget bortom detta. Hur kommer vi då någonstans?

Dialektisk materialism menar att det visst finns något naturligt, en plats som är oberoende av samhället och språket. Om en kvinna blir gravid är det ett materiellt, biologiskt faktum som kommer att resultera i att ett barn föds nio månader senare, oavsett hur detta uppfattas i språket och kulturen. Det går inte att tänka bort eller prata runt – det sker ändå. Det går inte heller för en biologisk man att bli gravid, oavsett hur könsrollerna förändras. Vi kan skapa ett samhälle som saknar ord för kön, eller ett

samhälle där kvinnan har all makt och biter ihjäl sina älskare under akten likt bönsyrsorna, eller ett samhälle där män enbart förväntas förälska sig i andra män – män kommer fortfarande inte att bli gravida.

Det är i sig inget kontroversiellt påstående, om man inte är biologist. Endast för biologisten innebär erkännandet av en naturlig verklighet med nödvändighet att ett bestämt samhälle följer på det. Den som accepterar biologistens premisser: att könsroll följer av kön – måste då förneka könet för att kunna avvisa könsrollen. Detta leder ju till en helt verklighetsfrämmande hållning, där våra kroppar blir skrämmande och farliga och bör nonchaleras – som om det var de som vore reaktionära i sig. Vilket ju är precis vad biologisten anser.

En dialektisk materialism har inget problem med att se biologiskt kön som en realitet. Det faktum att kvinnor kan föda barn och män inte kan det är så grundläggande att det i sig gör livsvillkoren för könen fundamentalt olika. Oavsett samhällsform finns några givna konsekvenser av denna premiss. Kvinnor vet genom sin kropp när de ska bli mödrar, män vet att de ska bli fäder när en kvinna talar om det för dem. Ingen moder tvivlar på vem som är hennes barn, en fader kan alltid tvivla. Män kan överge ett foster genom att gå ut genom dörren, kvinnor behöver en läkare och en abortlag. Män kan få hundratals barn i månaden, kvinnor kan få ett barn om året. Kvinnors kroppar påverkas när de får barn, mäns gör det inte. Det gör ont att bli mamma, inte att bli pappa. Kvinnor kan ge barn mat med sin kropp, män kan det inte. Kvinnor blöder varje månad, män gör det inte. En penis kan göra illa en vagina, en vagina kan inte göra illa en penis, om den inte har kort ollonsträng.

Dock är det aldrig naturen ensam som beslutar över samhällssystemet. Naturen samverkar med kulturen och

den maktordning som för tillfället råder för att skapa helheten. Och naturen är också påverkbar av förändringar från kultur och samhälle. En dialektisk syn tar i beaktande objektiva fakta, men menar inte som metafysikerna att biologin är ödet, tvärtom är det i mötet mellan natur och kultur som vi finner svaren på varför samhället ser ut som det gör. Dialektiken mellan natur och kultur uttrycks i begreppen kön och genus. Biologin, som Yvonne Hirdman skriver,

dirigerar inte i sig fram manlig överhöghet. Den skapar inte i sig den manliga normen. Att hävda att något är naturligt betyder således inte att man måste acceptera en rad följdforeteelser som evigt givna som naturliga: att kvinnor ska vara bundna till hem/ hus, det lilla livet, osv ...[622](#)

Det finns inget samhälle där kvinnor inte menstruerar, men *hur* samhällen hanterar menstruationen varierar något enormt. I patrilineära samhällen är mens tabu. I matrilineära samhällen ordnas fester när en flicka får mens. Både patrilineära och matrilineära samhällen har med andra ord utvecklats med samma biologi som bas. Det går att tänka sig ett samhälle där den som föder har all makt, precis som samhällen där den som befruktar har all makt. Det går också att tänka sig jämställda samhällen. Men om man ska förstå varför de matrilineära samhällena sällan blir matriarkat är ett enkelt svar att kvinnan inte behöver stänga inne mannen för att veta att barnen är hennes. Hon kan således föra över egendom och religion till barnen utan att behöva kontrollera maken.

Men om samhällssystemet är patrilineärt och egendomen privat har detta tenderat till patriarkat och sexuellt förtryck av kvinnan. Som Elisabeth Hermodsson påpekat: "För att vara säker på faderskapet måste mannen kontrollera kvinnans sexualitet För att vara säker på moderskapet

däremot, behöver ju inte mannen kontrolleras. Moderskapet är en uppenbar realitet.” [623](#) System för att begränsa kvinnans sexuella möjligheter utvecklas enbart i patrilineära samhällen som också håller sig med privat egendom. Men dessa system – könsstämpning, fotbindning, krav på täckande klädsel, tabu för kvinnan att lämna hemmet ensam – har sedan utvecklats till kulturella drag med eget liv. Det är dessa symboler för förtryck som vi idag kallar genus eller könsroller. Sexuellt laddade begrepp som oäkting, oskuld, lösaktig går därmed inte att begripa om man bortkopplar reproduktionens roll. Detta därför att det är kvinnan som föder och därmed är den person som för vidare arvet, efternamnet och som sexualitetens konsekvenser syns på. Att, som Catherine MacKinnon, bortkoppla reproduktionen från sexualiteten och mena att sexualiteten har ett eget liv och skapar förtryck helt ensam gör att frågan blir historiskt obegriplig och därmed olösbar. Att förstå kön *och* genus är ett måste för att förstå patriarkatets uppkomst och kunna arbeta mot dess upplösning.

Om ordet kvinna

Om man inte visste vad en kvinna var, och gjorde en sökning i historiens arkiv, skulle man bli säker på två saker: det är ett ord som används av män och det betecknar något de inte tycker särskilt mycket om.

Under patriarkatet har ordet kvinna tillhört männen. Från antikens texter fram till 1800-talets slut förekommer ordet kvinna, i flertalet fall, i ett nedsättande sammanhang. Kvinnan är en syndare eller en underordnad när hon inte är en icke-person. Hon dyker upp första gången i Gamla Testamentet som en hjälp åt mannen vid namn maninna, ”ty av man är hon tagen”, för att bli bestraffad med smärta och tillsagd att lyda mannen. Sedan raderas hon ur historien i de långa listor där män sägs ha fött söner alldeles på egen hand. I Rigveda förklaras en kvinna ”ha ett litet intellekt” och ”en hyenas hjärta”, i antika grekiska ritualer är kvinnan uttryckligen förbjuden att delta.[624](#) Kvinna är för Aristoteles ett naturbetingat handikapp, ett misstag enligt Thomas av Aquino och en varelse som på grund av sina breda höfter gjorde bäst i att sitta ner, enligt Martin Luther. Hos Balzac är hon en ägodel och ett bihang till mannen, hos Proudhon är kvinnan så moraliskt och intellektuellt underlägsen att hon är värd åtta tjugosjundedelar av mannen.[625](#)

Det är ögonöppnande, men inte så lite nedslående, att göra en sökning på ordet kvinna i de databaser som innehåller historiska och klassiska texter. Ytterst sällan förekommer hon i någon positiv, eller ens neutral, bemärkelse. Man efter man – vetenskapsmän, religiösa ledare, politiker – förklarar vad en kvinna är och vad hennes plats bör vara. För en kvinnlig läsare har tyngden av en flertusenårig historia, långt före kapitalism och industrialism, en påtagligt nedtryckande effekt.

Men så mot 1700-talets slut händer något.

Kvinnorna börjar ta tillbaka ordet kvinna.

1761 skriver Hedvig Charlotta Nordenflycht *Fruentimrets försvar*, 1792 skriver Mary Wollstonecraft *Till försvar för kvinnans rättigheter*, under första halvan av 1800-talet lägger Fredrika Bremer fram kvinnans sak i romanform, 1878 arrangerar Maria Deraismes den första internationella kvinnokongressen. Kvinna efter kvinna förklarar att det männen sagt om dem i alla år inte stämmer. Män börjar hänga på och Marquis de Condorcet i Frankrike och Qasim Amin i Egypten talar ut till försvar för kvinnans jämställdhet med mannen.

Nu fylls pressen av ord som kvinnoaks-kongresser, unioner för kvinnlig rösträtt, parader av kvinnor, kvinnliga publicister. I början på 1900-talet förekommer ordet kvinna ofta i samband med rösträttsrörelsen. Under senare halvan av 1900-talet och början av 2000-talet fullständigt exploderar kvinnors bruk av ordet kvinna. Det är nu nästan en raritet att se ordet användas i nedvärderande sammanhang, om inte för att citera en historisk text eller beteckna en annan åsikt än skribentens. Ordet kvinna har fått en annan betydelse: från underlägsen varelse har det nu kommit att beteckna ett undertryckt politiskt subjekt med rätt att kämpa. "Kvinna" har blivit en grupp som inte bara finns i-sig, utan för-sig. (En samhällsklass som existerar *i-sig* är en grupp som objektivt sett har gemensamma livsvillkor och position, men utan att behöva veta om det. När klassen blir *för-sig* vet den om att den existerar, ser sina villkor och organiserar sig politiskt.) Ordet kvinna har blivit kraftfullt, det har makt, det vibrerar av flera tusen år av trældom och rättmätig vrede. Ordet kvinna är inte längre patriarkatets – det har blivit kvinnornas eget.

När ett verktyg inte går att använda längre brukar det kasseras. Ordet kvinna är inte bara ett oanvändbart verktyg för patriarkatet, utan dessutom farligt, då det hamnat i händerna på motståndsrörelsen. Av detta följer att ordet måste oskadliggöras.

Genom att fragmentera ordet, gräva upp det och skära det i småbitar, reducera det till kroppsdelar och få det att betyda även sin motsats, lägga till prefix, stämpla det som problematiskt, svartmåla dem som använder det och ifrågasätta dess existensberättigande utförs ett språkligt krig med syfte att göra kvinnan omöjlig som politiskt subjekt. Detta krig är inte resultatet av någon medveten sammansvärjning – det är en organisk process som återställer förlorad makt. Den processen skulle inte gå att genomföra om inte den uppfattades som en progressiv rättighetsfråga. I det allmänna medvetandet har således framsteg, mänskliga rättigheter och inkludering plötsligt kommit att bli synonymt med avskaffandet av ordet kvinna. Detta har i själva verket ytterst lite med frågan om "trans" att göra. Snarare används transpersoner för att rättfärdiga en nypatriarkal backlash som drar undan mattan för kvinnorörelsen genom att avskaffa dess centrala begrepp.

Utan ordet kvinna blir det svårt för någon kvinnorörelse att existera. Utan ordet kvinna blir det svårt att tänka och tala om kvinnors situation. Utan ordet kvinna blir det omöjligt att förstå kvinnoförtrycket.

Kvinnoförtrycket försvinner däremot inte för att man tar bort ordet. Kvinnor kommer fortsätta att bli gravida och föda barn. Kvinnor kommer att fortsätta utföra merparten av allt reproduktivt arbete på jorden och äga mindre än en procent av resurserna; vi kommer att fortsätta vara majoriteten av offren för sexualbrott och våld i hemmet; vi kommer att fortsätta diskrimineras på arbetsplatsen; vi kommer att

fortsätta förbises i medicinsk forskning; vi kommer att fortsätta älska mer och få mindre tillbaka; vi kommer att fortsätta sugas ut ekonomiskt, fysiskt, sexuellt och emotionellt.

Vi kommer bara inte kunna förstå det eller förklara det. Vi kommer inte veta vad vi ska säga. När vi försöker kämpa för våra rättigheter märker vi att vår grupp inte finns längre. Numret du ringer har upphört. Hänvisning saknas.